

УДК 373.5.091

DOI: [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2024-1\(32\)-76-83](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2024-1(32)-76-83)

Мелешко Віра,

м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-6224-5201>

КРИТЕРІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВІДБОРУ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ І ВПРАВ, СПРЯМОВАНИХ НА ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ УМІНЬ РОБОТИ З ЛІТЕРАТУРОЮ

Анотація.

Розвиток суспільства, як і інноваційної освіти, значною мірою залежить від умінь та здібностей обдарованої молодого людини, насамперед від умов і можливостей їх оптимально використовувати, розвивати й удосконалювати впродовж життя.

У статті розглянуто принципи добору навчального матеріалу, що представлені як вправи і завдання для розвитку технічних умінь роботи з літературою, володіння якими забезпечує підготовку учнів до наукової діяльності. Схарактеризовано зміст технічних умінь учнів наукових ліцеїв, які формуються під час реалізації навчальних програм із різних предметів.

Акцентовано на значущості системи роботи з літературою, що передбачає застосування вмінь, необхідних для формування наукових знань, які слугують засобом здобуття основ наукової освіти. Встановлено зв'язок між змістом і діями, що використовуються для оволодіння технічними вміннями роботи з літературою. Висвітлено перелік умінь, що формуються в процесі виконання завдань дібраних відповідно до розроблених критеріїв. Запропоновано поділ критеріїв за цільовими та змістовими характеристиками.

Ключові слова: *уміння; формування технічних умінь; вправи і завдання; навчально-тренувальні вправи для розвитку умінь роботи з літературою; критерії відбору змісту завдань і вправ.*

Процес формування технічних умінь роботи з літературою полягає в усвідомленні особистісної значущості та пізнавальної потреби у використанні вмінь, що сприяють здобуттю нових знань, розширенню досвіду дослідницької діяльності.

Водночас технічні вміння учнів, які навчаються в ліцеях і схильні до наукової діяльності, нерідко виявляються недостатньо сформованими для здійснення успішної роботи з літературними джерелами, особливо наукового змісту. Робота з книгою потребує низки умінь, які пов'язані з опрацюванням її змісту, що характеризується авторською інтерпретацією сформульованих найважливіших теоретичних ідей, положень і висновків.

Уміння тлумачать як можливість ефективно виконувати дії відповідно до цілей та умов, у яких доводиться діяти, а також трактують як здатність належно виконувати дії, що засновані на доцільному використанні людиною набутих знань, навичок, раніше набутого досвіду і певних знань. Дослідники стверджують, що утворення уміння є складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, у ході якого створюються й закріплюються асоціації між завданнями та рішеннями, що необхідні для його виконання. Зазначимо, що вивченню проблем розвитку **умінь** роботи з текстом, як і форм та способів роботи з літературою, присвячували свої дослідження С. Бондаренко, Т. Граник, О. Громова, Г. Селевко та ін.

Автори розподіляють роботу з інформацією за кластерами умінь, зокрема за такими: знаходити інформацію, інтерпретувати її, рефлексувати щодо змісту тексту, оцінювати зміст інформації. Це означає, що процес формування і розвитку технічних умінь відбувається завдяки добору різних вправ і завдань, що використовуються з різними цілями.

Виконання таких завдань частіше пов'язано з проведенням досліджень, лабораторних робіт, дослідів, інших практичних робіт дослідницького характеру з навчальних предметів, де учні застосовують набуті знання, використовують різні форми, методи чи способи роботи з літературою. Завдяки виконанню таких завдань формуються дослідницькі вміння, забезпечується активне включення кожного учня в різні види діяльності, що спрямовані на досягнення поставленої мети.

Дослідники зазначають, що сутність «дослідницького уміння» (серед яких технічні), полягає у свідомому оволодінні комплексом операцій, таких, як певні способи здійснення розумових і практичних дій; технічні уміння працювати з науковою і науково-популярною літературою, що є основою мисленого експерименту; уміння проведення спостереження тощо.

Дослідницькі уміння та навички розглядаються в різних аспектах: як сукупність інтелектуальних і практичних дій, що забезпечують набуття нових знань і застосовуються відповідно до поставленої дослідницької мети [1, с. 195].

Варто зазначити, що в сучасних ліцеях, де навчаються обдаровані учні, схильні до наукової діяльності, здійснюється підготовка здобувачів освіти до роботи з літературою як компонент дослідницьких умінь. Їх значущість зростає на етапі підготовки до участі в предметних олімпіадах, конкурсах наукових робіт, у розробленні проєктів, адже це потребує опрацювання масиву літературних джерел як дієвого засобу виконання дослідницьких завдань.

Добираючи зміст завдань і вправ, учитель неодмінно враховує зміст і вимоги до навчальних програм, що реалізуються шляхом поглибленого вивчення певних предметів, доповнюються годинами інваріантної складової навчальних планів, предметами та курсами за вибором учнів, факультативами чи індивідуальними навчальними програмами відповідно до їхніх інтересів, схильностей і вподобань.

Насамперед зміст навчання для обдарованих учнів, схильних до наукової діяльності, спрямований на формування в них дослідницьких умінь як основ наукового мислення. Підготовка до здійснення наукової діяльності потребує володіння такими технічними уміннями, як: пошук літературних джерел, структурування матеріалу, конспектування, анотування, узагальнення результатів за наслідками пошукової роботи, упорядкування бібліографічних джерел тощо.

В Українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка зазначається, що внесення елемента дослідження в навчальні заняття сприяє вихованню в школярів активності, ініціативності, допитливості, а також розвиває їхнє мислення, заохочує потребу дітей і підлітків у самостійних пошуках [2, с. 102].

Навчальні завдання, що дібрані для формування умінь роботи з літературою частіше використовуються на уроках української мови та літератури, історії, біології тощо. Для виконання завдань, дібраних відповідно до розроблених критеріїв, учням пропонуються різні види діяльності, що пов'язані з роботою над текстом, зокрема аналізом, порівнянням, систематизацією, узагальненням тощо.

У нашому дослідженні ми виокремили найважливіші критерії до відбору вправ і завдань, що передбачають формування технічних умінь, пов'язаних із реалізацією низки дій, спрямованих на роботу з літературою. Серед розроблених критеріїв розрізняємо шість груп, що диференціюються за цільовими та змістовими ознаками, зокрема: мотиваційно-цільовий, пошуково-прогностичний, інформаційно-змістовий, операційно-діяльнісний, діагностико-коригувальний і результативно-рефлексивний.

1. Мотиваційно-цільовий критерій передбачає визначення мети та завдань роботи з літературою, виявлення форм і методів досягнення мети та шляхів її досягнення; формулювання завдань роботи з літературою, передбачених для досягнення цілей; відбір способів їх досягнення завдяки застосуванню сукупності умінь, що необхідні для досягнення цілей.

Мотиваційна спрямованість завдань і вправ покликана бути засобом стимулювання інтересу до пошукової діяльності. Причому враховуються інтелектуальні якості, пізнавальні інтереси учня, його потреби до поглиблення знань, інтерес до пошуку літературних джерел шляхом використання сформованих умінь та здібностей.

Навчально-тренувальні завдання і вправи переважно зорієнтовані на розвиток інтересу до пізнавальної діяльності, посилення прагнень до нових знань, активізацію та мотивацію до пошуку оптимальних шляхів розв'язку пропонованих завдань, що пов'язані з опрацюванням літературних джерел. Важливо, щоб робота з літературою надавала можливість покращити

результати навчання, розвивати інтелектуальні якості, підвищувала рівень мотивації та прагнення до пошуку нових знань, що корелюються з інтересами та потребами учня.

Зміст вправ і завдань для формування та розвитку технічних умінь обдарованих учнів, схильних до наукової діяльності, має враховувати психологічні особливості обдарованих учнів, їхню вмотивованість на пізнання, підвищені здібності до засвоєння знань, прагнення до постійного інтелектуального зростання,

Вправи і завдання, що відповідають мотиваційно-цільовому критерію, передбачають формування таких умінь: ставити мету, формулювати завдання роботи з літературою, визначати форми та методи досягнення мети, застосовувати різні способи розв'язання завдань, пов'язаних з опрацюванням літературних джерел для досягнення поставлених цілей.

Вправа. Прочитайте текст (*пропонований учителем*). Сформулюйте мету його опрацювання. Яким чином будете досягати мети? Які форми опрацювання тексту доберете? Які основні тези, думки використаєте для написання виступу?

Пошуково-прогностичний критерій добору завдань і вправ передбачає здійснення пошуку літературних джерел, добір авторів, які працювали над проблемою, що співвідносна до теми, якою цікавиться учень, прийняття рішень щодо планування роботи з літературою.

Також передбачається пошук способів відбору літературних джерел, способи їх опрацювання, виявлення цікавих ідей та інших наукових результатів, вагомих для дослідника та прогнозування можливостей їх використання у власному дослідженні.

Пошукова діяльність здійснюється на основі сформульованих мети та завдань, які визначають тематику пошуку літературних джерел, напрям дослідження, пріоритетний спосіб прийняття і переробки інформації, вибору ефективного способу її опрацювання. Різні типи пошукових завдань, вправ та їх поєднання з дослідницькими видами діяльності зумовлюють розвиток умінь аналізу, порівняння, зіставлення літературних тверджень, теорій, висновків тощо.

Прогнозування в широкому розумінні відбувається на основі індукції, узагальнення раніше отриманих емпіричних фактів, встановлення аналогії між елементами та їх властивостями в новій або відомій ситуації, уявне перенесення способів діяльності в нові умови тощо. Прогнозування, у науковому обігу, ототожнюється з науковим передбаченням і розглядається як процес розробки певних показників, які можуть бути досягнені в процесі виконання конкретних програм або планів. Прогнозування, що здійснюється на основі опрацювання літератури, використовується для підготовки обґрунтованих висновків, формулювання передбачуваних процесів, прогнозів, що планується аргументовано підтвердити в процесі досліджень, узагальнення досвіду з певної проблеми чи практики, описаних у інформаційних джерелах.

Зміст та цілі таких завдань спрямовані на формування умінь: здійснювати пошук необхідної літератури; планувати етапи роботи; добирати літературні джерела відповідно до потреб; розвивати вміння щодо застосування пошукових прийомів для отримання інформації та контенту з різних інформаційних джерел; користуватися джерелами інформації; прогнозувати результати пошуку на основі доводів, прийнятих рішень тощо.

Вправа 1. Назвіть способи пошуку літературних джерел, які використаєте для підготовки виступу? На що орієнтуєтесь? Які цілі передбачаєте?

Вправа 2. Прочитайте текст про роман Ліни Костенко «Маруся Чурай». Чи можна його назвати відгуком? Що, на вашу думку, варто додати, що змінити в змісті чи мовному оформленні в процесі вашої інтерпретації? Скористайтеся поданою нижче орієнтовною схемою.

Орієнтовна схема інтерпретації змісту матеріалу: 1. Зміст книжки. 2. Актуальність тематики твору. 3. Творчий задум автора. 4. Критична оцінка твору: а) особливості композиції книжки; б) сила впливу слова письменниці; в) майстерність автора в передаванні характерів героїв; г) мистецтво художника, ілюстратора книжки. 5. Основна думка інтерпретації.

Інформаційно-змістовий критерій передбачає добір завдань, що передбачають відповідні процедури та певні способи чи види діяльності, що пов'язані з пошуком та осмисленням сутності змісту літературного джерела, вибором видів роботи з текстом; виділенням істотних ознак

і особливостей, знаходженням головного в змісті тексту, поясненням зв'язків; умінням ділити інформацію на логічні частини, виокремленням ключових слів і понять.

Предметна спрямованість завдань і вправ означає узгодження їх зі змістом навчальних програм, за якими працює учень, тобто з предметами, що найбільшою мірою його цікавлять і вивчаються на поглибленому рівні, відповідно до стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування. З урахуванням інформаційно-предметного критерію, завдання і вправи варто добирати так, щоб учень мав можливість удосконалити набуті знання і уміння в процесі реалізації навчальних програм зі шкільних предметів, що передбачають роботу з літературою навчального та наукового змісту.

Інформаційний складник зазначеного критерію передбачає нову грамотність, до складу якої входять уміння активного самостійного оброблення інформації особистістю, прийняття принципово нових рішень у непередбачуваних і нестандартних ситуаціях із використанням технологічних засобів.

Працюючи з текстами статей, шкільних підручників або посібників, іншими інформаційними джерелами, обдаровані діти досить легко можуть із виконанням поставлених завдань, швидко опановують матеріал завдяки добре розвиненій пам'яті, спостережливості, концентрації уваги. Уміння завжди ґрунтуються на інтелектуальній діяльності та передбачають процес мислення, що набуває пріоритетності за зміни умов діяльності, які вимагають оперативності пошуку адекватних шляхів розв'язання.

Досліджуючи досвід формування інформаційного складника в роботі з літературою, автори вказують на уміння переосмислювати інформацію, виконувати інформаційно-пошукові завдання, послуговуючись бібліотечними та електронними інформаційно-пошуковими системами, тобто здійснювати інформаційну діяльність із використанням як традиційних, так і інноваційних технологій.

Інформаційну компоненту технічних умінь дослідники розглядають як здатність особистості ефективно опрацювати літературу в процесі виконання навчальних або наукових завдань із використанням інформаційних умінь, що передбачають їх застосування для виконання відповідних завдань з урахуванням набутого досвіду, з можливістю самостійної організації власної діяльності, з усвідомленням особистої ролі в процесі їхньої реалізації та можливих наслідків її здійснення

Уміння та здібності роботи з інформацією передбачають (за Мироною О. І.) оволодіння методами і способами, які дозволять здійснювати її пошук; збір, оцінку, перетворення, обробку, аналіз, подання, зберігання, поширення інформації та підвищення якості реалізації цих дій за рахунок набутого досвіду; самостійна організація власної інформаційної діяльності та реалізація самоконтролю під час її здійснення [3, с. 170].

Зміст дібраних завдань, відповідно до зазначеного критерію, орієнтовно може передбачати опрацювання змісту інформації, встановлення фактів, здійснення аналізу, виявлення відмінностей у описах явищ, фактів, подій, виявлення відмінностей, інтерпретацій; розпізнавання маніпулятивного та реалістичного змісту; формулювання власної думки, яка чітко описує позицію дослідника, що базується на аналізі різних видів інформації.

У процесі виконання таких вправ формуються вміння: визначати головні ідеї, твердження, висновки в змісті авторських літературних джерел; систематизувати інформації за різними ознаками; здійснювати оформлення таблиць, схем, графіків на основі опрацьованого змісту літератури та інших видів інформації; встановлювати зв'язок авторських думок, ідей, тверджень із темою, що вивчається учнем і використовується ним як доказова база.

Вправи і завдання, що відповідають інформаційно-змістовому критерію, також передбачають формування умінь користуватися такими джерелами інформації: каталогами, базою даних бібліотек, інтернет-ресурсами, архівами, даними статистики, експертів тощо, що використовуються для власних досліджень.

Вправа 1 (за інформаційно-змістовим критерієм – українська мова). Прочитайте висловлювання про мову. Що підкреслюється в кожному з них? На основі висловлювань розкажіть про

значення мови в суспільстві. «Мова така ж давня, як і свідомість, ... і, подібно до свідомості, мова виникає лише з потреби, з настійної необхідності спілкування з іншими людьми». «Мова – найважливіший засіб людського спілкування». «Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, у яку народ складав і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування» (Панас Мирний) [4].

Вправа 2. Виділіть зі змісту документа найголовніше і запишіть. Встановіть важливість інформації, отриманої за допомогою історичного джерела для розв'язання поставленого завдання. Поміркуйте, у чому цінність джерела, стисло викладіть своє ставлення до описаних подій або діячів.

Вправа 3. Завдання на формування вміння висловлювати власне судження про історичний документ, про цінності відповідного історичного періоду. Прочитайте уривки зі Старого Заповіту і визначте: які людські чесноти цінувалися і які вади засуджувалися в давнину? Порівняйте, як до цих рис люди ставляться сьогодні. (З повчань Соломонових. Якщо хтось відплачує злом за добро, – не відступить лихо з його дому. Лінощі сон накидають, і лінива душа голодує. Серце своє зверни до навчання, а вуха свої – до розумних речей. Хто яму іншому копає, сам у неї впаде. Хто сміється з убогого, той ображає свого Творця. Хто радіє з чужого нещастя, той буде покараний Творцем) [5, с. 45].

Операційно-діяльнісний критерій зорієнтований на формування поняттєвого апарату, порівняння визначення понять і знаходження відмінностей у них, добір понять, що найбільшою мірою відображують сутність об'єкта, процесу, явища, фактів тощо; виокремлення понять для укладання термінів, що корелюються з темою дослідницької роботи; формулювання припущень, суджень, здійснення індуктивних та дедуктивних узагальнень; порівняння явищ, процесів, фактів, закономірностей на основі опрацьованих літературних джерел.

Внаслідок виконання завдань за зазначеним критерієм формуються уміння: спостерігати, структурувати матеріал; класифікувати, систематизувати й узагальнювати текстову, цифрову та символічну інформацію; робити індуктивні та дедуктивні висновки; синтезувати, конспектувати; анотувати, складати бібліографію й використовувати її у власних дослідженнях.

Розвиваються уміння працювати з отриманими даними, інформацією, контентом; формувати бібліографію джерел; інтерпретувати описані результати, уміння добирати матеріал для написання наукових текстів, порівнювати їх тощо.

Варто враховувати, що порівняння розрізняються не лише за ступенем повноти, а й за способами їх здійснення. Вони можуть бути паралельними, послідовними або відстроченими. Паралельними є порівняння синхронно вивченого матеріалу (художніх образів, історичних подій).

Вправа 1. Порівняйте образи Михайла і Сави з твору О. Кобилянської «Земля». Послідовними є порівняння фактів, якостей, явищ, процесів, які вивчаються хронологічно, один за одним?

Вправа 2. Порівняйте ранню лірику і драматургію Лесі Українки. Зверніть увагу на особливості змін стилю поетеси.

Вправа 3. Порівняйте лексичне значення поданих прикметників, складіть із ними речення. Розважальний – розважливий, сумний – сумнівний, пам'ятний – пам'ятливий, жалібний – жалюгідний, веселий – веселковий, грудний – грудневий, волосяний – волоський [6].

Діагностико-коригувальний критерій. Вправи і завдання, підбрані за зазначеним критерієм, передбачають здійснення аналізу інформації, використання авторських ідей, теорій, моделей для проведення власного дослідження. Такого змісту завдання використовуються для визначення рівня оволодіння вміннями роботи з літературою, для аналізу якості сформованих умінь роботи з літературою, здійснення їх корекції за потреби, виявлення проблем, що потребують додаткового опрацювання чи детального вивчення.

Вправи і завдання дібрані за діагностико-коригувальним критерієм сприяють формуванню умінь: виявляти певні упущення чи недоліки, вчасно ліквідувати їх на основі діагностичних даних допущені неточності; опрацьовувати контент, що передбачає застосування умінь аналізувати, діагностувати опрацьований матеріал, здійснювати діагностичні процедури для з'ясування

реального стану, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між явищами, процесами об'єктами, подіями, відрізнити та коригувати їх.

Вправа. За яких умов подані вислови належать до фразеологізмів? Зробіть узагальнення і систематизуйте в контексті, користуючись фразеологічним словником: Сізіфова праця; Ахіллесова п'ята; езопівська мова; Піррова перемога; Ганнібалова клятва; крапля камінь точить; і чужого навчається й свого не цурайтесь; солодка й славна смерть за батьківщину; у ріднім краю навіть дим солодкий; кризь терня до зірок [4].

Результативно-рефлексивний критерій. Завдання і вправи, підібрані за зазначеним критерієм, використовуються для розвитку умінь, пов'язаних із формулюванням власної думки, переконливої позиції, що ґрунтується на ретельному аналізі різних видів інформації, для розроблення аргументованого висновку з використанням посилань на достовірні інформаційні джерела, їх використання для оцінки чи підтвердження надійності кількісних і якісних доказів та достовірності інформаційних джерел. Формування умінь узагальнення опрацьованої інформації, виявлених даних (ідей, визначень, висновків тощо), осмислення їх значущості та ролі для подальшого застосування у власних дослідженнях.

Вправи та завдання, відібрані за зазначеним критерієм, формують уміння критично оцінювати інформацію, отриману з різних джерел; застосовувати різні форми узагальнення матеріалу; доходити висновків на основі опрацювання змісту. Уміння описувати отримані результати внаслідок опрацювання літературних джерел дають можливість готувати тези, статті, виступи, описувати результати навчально-наукового дослідження тощо.

На рівні узагальнення, виділяючи найбільш суттєве у явищах, що вивчаються, учні встановлюють загальні ознаки, доводять висновків на основі власних досліджень. Це означає, що старшокласники, які усвідомлено володіють системою умінь роботи з літературою, здатні формулювати висновки чи узагальнення, що важливі для здійснення дослідження.

Завдання, що підібрані для розвитку умінь узагальнювати і доходити висновків, сприяють поглибленню знань та вмінь роботи з літературою, що сприяє їхній підготовці до дослідницької діяльності.

Вправа 1. Прочитайте текст. Які узагальнення чи висновки можете зробити. Оцініть висновки інших учнів. Чи всі відповіді правильні і повною мірою поділяєте їхню думку?

Вправа 2. Визначити предмет думки (про що йдеться в тексті). Знайти ключові слова і поняття. Які відомості, ознаки свідчать про головні події чи факти описані в тексті? Підтвердіть це тезами тексту (здійснити відбір матеріалу). Визначити в тексті смислові опорні орієнтири. Сформулюйте висновок про головні події. Сформулюйте декілька тверджень на доведення чи спростування положення «Для України війна стала справжнім лихом». Свою позицію аргументуйте та обговоріть з іншими [8, с. 12].

Отже, зміст вправ і завдань для формування умінь роботи з літературою насамперед дають змогу поглиблювати знання, розвивати здібності опрацювання літературних джерел, посилювати підготовку учнів до дослідницької діяльності. Загалом зміст завдань і вправ для такої категорії учнів має передбачати використання комплексу умінь пов'язаних із розвитком технічних умінь і здібностей, які допомагають учням старшого шкільного віку здобувати основи наукових знань для їх подальшого розвитку та використання в дослідницькій діяльності.

Використані літературні джерела

1. *Бабенко Т. П.* Формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу у процесі проектної діяльності: дис. ... канд. пед. наук / Т. П. Бабенко. – Кривий Ріг, 2015. – URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/>.

2. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний енциклопедичний словник: [автор-укл. С. У. Гончаренко; 2-ге вид., доп. і випр.]. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.

3. *Миронова О. І.* Формування інформаційної компетентності студентів як умова ефективного здійснення інформаційної діяльності. / О. І. Миронова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – С. 165–175.

4. Ворон А. А. Українська мова. Профільний рівень : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / А. А. Ворон, В. А. Солопенко. – Київ : Освіта, 2018. – 288 с.
5. Власов В. С. Методика формування вмінь роботи з писемними джерелами / В. С. Власов // Практичний довідник учителя історії. Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання». – 2015. – № 2. – С. 21–23.
6. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі : метод. посіб. / П. В. Мороз, І. В. Мороз. – Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. – 96 с.
- 7 Башманівський О. Л. Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу: монографія / О. Л. Башманівський. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 193 с.
8. Власов В. С. Історія України (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький, О. Є. Панарін. – Київ : «Літера ЛТД» 2023.

References

1. Babenko, T. P. (2015). Formuvannya doslidnytskykh umin i navychok studentiv medychnoho koledzhu u protsesi proektnoi diialnosti [Formation of research abilities and skills of medical college students in the process of project activity]. dissertation. ... candidate ped. Sciences. Kryvyi Rih. Retrieved from: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/>. [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. U. (Ed.) (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]*. Rivne, 552 p. [in Ukrainian].
3. Myronova, O. I. (2010). Formuvannya informatsiinoi kompetentnosti studentiv yak umova efektyvnoho zdiisnennia informatsiinoi diialnosti [Formation of students' information competence as a condition for effective implementation of information activities]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko LNU*. 17 (204). P. 165–175. [in Ukrainian].
4. Voron, A. A., & Solopenko, V. A. (2018). *Ukrainska mova. Profilnyi riven: pidruch. dlia 10 kl. zakladiv zahalnoi serednoi osvity [The Ukrainian language. Profile level: assistant. for 10th grade institutions of general secondary education]*. Kyiv 288 p. [in Ukrainian].
5. Vlasov, V. S. (2015). Metodyka formuvannya vmin roboty z pysemnymy dzherelamy [Methodology of formation of skills of working with written sources]. *Praktychnyi dovidnyk uchytelia istorii. Biblioteka zhurnalu «Istoriia i suspilstvoznastvo v shkolakh Ukrainy: teoriia i metodyka navchannia» – Practical guide of the teacher of history. Library of the journal «History and social science in schools of Ukraine: theory and teaching methods»*. 2. P. 21–23. [in Ukrainian].
6. Moroz, P. V. & Moroz, I. V. (2018). *Doslidnytska diialnist uchniv u protsesi navchannia vsesvitnoi istorii v osnovnii shkoli [Research activity of students in the process of learning world history in primary school]*. Kyiv, 96 p. [in Ukrainian].
7. Bashmanivskiy, O. L. (2009). *Formuvannya intelektualnykh umin starshoklasnykiv u protsesi navchannia predmetiv movno-literaturnoho tsyклу [Formation of intellectual skills of high school students in the process of learning subjects of the language and literature cycle]*. Zhytomyr, 193 p. [in Ukrainian].
8. Vlasov, V. S., Kulchytskytsy, S. V., & Panarin, O. E. (2023). *Istoriia Ukrainy (profilnyi riven): pidruchnyk dlia 10 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [History of Ukraine (profile level). Textbook for the 10th grade of institutions of general secondary education]*. Kyiv. [in Ukrainian].

Meleshko Vira

CRITERIAL APPROACH TO THE SELECTION OF EDUCATIONAL AND TRAINING TASKS AND EXERCISES AIMED AT THE FORMATION OF TECHNICAL SKILLS FOR WORKING WITH LITERATURE

Summary.

The development of society, as well as innovative education, largely depends on the skills and abilities of a gifted young person, and above all on the conditions and opportunities to optimally use, develop and improve them throughout life.

The article examines the principles of the selection of educational material, presented as exercises and tasks for the development of technical skills in working with literature, mastery of which ensures the preparation of students for scientific activities, characterizes the content of technical skills of students of scientific lyceums, which are formed during the implementation of educational programs in various subjects

The importance of the system of working with literature is emphasized, which involves the application of skills necessary for the formation of scientific knowledge, which serve as a means of acquiring the basics of scientific education.

The connection between the content and the actions used to master the technical skills of working with literature is established, the main list of skills that are formed in the process of performing tasks selected according to the developed criteria is highlighted. It is proposed to divide the criteria according to target and content characteristics, which differentiate the selection of tasks and exercises provided for the formation of skills in working with literature, as a basis for preparing students for scientific activity.

The content of the developed criteria is detailed in the following areas: motivational-target, search-prognostic, informational-content, operational-active, diagnostic-corrective and result-reflective, each of which is presented with a list of skills necessary for working with literature and examples of exercises and tasks for them formation.

Completion of such tasks is more often associated with conducting initial research, laboratory work, experiments, other practical work of a research nature in educational subjects, where students apply the acquired knowledge, use different forms, methods or ways of working with literature. Thanks to the performance of such tasks, research skills are formed, the active inclusion of each student in various activities aimed at achieving the set goal is ensured.

Educational tasks selected for the formation of skills in working with literature are more often used in lessons of Ukrainian language and literature, history, biology, etc. To fulfil the tasks selected according to the developed criteria, students are offered various types of activities related to work on the text, in particular, analysis, comparison, systematization, generalization, etc.

Keywords: *skills; formation of technical skills; exercises and tasks; educational and training exercises for the development of skills in working with literature; criteria for selecting the content of tasks and exercises.*

Стаття надійшла до редколегії 13 травня 2024 року